

momo kapor

od
sedam
do tri

■ Laguna ■

U mehanizmu činovničke službe, naime, osnovno duhovno stanje je – čekanje!

Primetio sam da retko ko ume da uživa u svakom svom danu, da ne čeka ništa, tačnije da živi sada i u ovom trenutku, ne bežeći pod okrilje prošlosti (koja je uvek bolja), ili u budućnost, koja će, navodno, ispraviti sve nepravde.

Kada smo moja sestra Jelena i ja bile sasvim male, autor ovog romana radio je od sedam do tri.

Iako je bilo davno, pamtim dobro te godine. Neki trenuci iz detinjstva se tako snažno urežu u sećanje da nas prate ostatak života.

Kancelarija se nalazila u Knez Mihailovoj ulici, pa je na posao uvek odlazio pešice jer smo stanovali u blizini.

Ali, s vremenom, posao je počeo da mu oduzima sve više energije, a on nije uspevao da se odluči da dâ otkaz jer je imao vrlo razvijen osećaj odgovornosti i brinuo se da li će samo od knjiga moći da izdržava porodicu.

Da nije bilo naše majke Ane, sigurno bi još dugo radio od sedam do tri i možda bi završio kao glavni junak ove knjige.

U svakom slučaju, ona je krivac za kraj njegove činovničke karijere jer je pre bilo koga drugog, i pre njega samog, shvatila da je važno da se potpuno posveti pisanju.

Ono što je sigurno to je da niko nije izgubio time što je zauvek napustio stalni posao koji nije voleo.

Posle otkaza posao je preselio u kuću. Živeli smo u centru, u Kondinoj ulici, pa su se tu, osim prijatelja, okupljali zanimljivi ljudi sa kojima je radio – izdavači, novinari i drugi pisci.

Od sedam do tri je roman o činovničkom životu i o laganom umiranju onih koji nemaju hrabrosti da rizikuju i slede svoje strasti.

To je surova analiza kancelarijske hijerarhije, neiskrenih odnosa i borbe za veću platu i vlast, ali u isto vreme i suptilna priča o tome kako ljudska duša strada kada ne živi u skladu sa istinskim željama.

Svako ko pročita ovu knjigu upitaće se, kada zaklopi njene korice, da li zaista živi život o kom je maštao ili je, pomiren sa sudbinom, pristao da bude ono što su drugi od njega očekivali.

Zbog toga *Od sedam do tri* nije samo priča o jednom promašenom životu već i poziv da se suočimo sa sopstvenim strahovima i prepustimo nepoznatom, bez strepnje i sa verom u srećan kraj.

Ana Kapor
Rim, januar 2023.

Zovite me Ismael.

Herman Melvil, *Mobi Dik*

Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna porodica nesrećna je na svoj način.

Lav Tolstoj, *Ana Karenjina*

Danas mi je majka umrla. Možda juče, ne znam.

Alber Kami, *Stranac*

Kada se Gregor Samsa jednog jutra probudio nakon nemirnih snova, primetio je da se u krevetu bio pretvorio u golema kukca.

Franc Kafka, *Preobražaj*

Divnih li početaka!

Ima li išta teže nego odlučiti se za početak knjige? Počneš li dobro prvu rečenicu koja je presudna, stvari će se rasplitati same od sebe, baš kao kad se povuče pravi kraj konca u zapetljanom klupku. Najmanje tridesetak puta započinjao sam prvu rečenicu ovog rukopisa. Najzad, posle mnogo muka odlučih se za ovu:

Recimo da sam običan čovek, mada to nije sasvim tačno: nema običnih ljudi. Ali istorija mi nije dodelila nikakvu posebnu ulogu, niti je, tešim se, bilo prilike za takvo šta. Nikada se nisam otimao za neko izuzetno mesto u životu. Možda je to posledica moje urođene stidljivosti i povučenosti, a možda stvar domaćeg vaspitanja (odraštao sam u skromnoj činovničkoj porodici), tek, nikada nisam vladao drugima, niti me je to privlačilo. Ali su zato drugi vladali sa mnom! U toku dvadesetogodišnjeg službovanja promenio sam na stotine šefova, sekretara, načelnika, pomoćnika i direktora. Bilo ih je svakojakih.

Strpljivo sam čekao da se mali tirani umore od vladanja i uklone iz mog života. Kakve li naivnosti! Nekad bih to i dočekao (umirali su ili bivali oterani s položaja), ali avaj, nasleđivali bi ih istog časa neki mlađi, slični njima, sveži i odmorni – gladni vlasti i moći. Ma koliko bila beznačajna – vladavini nikad kraja! Gotovo da mi je bilo bolje s onim pređašnjim. Najpre, bili su znatno stariji od mene, a onda, mnogi su se s vremenom ugojili, otežali, umorili se od vladanja, postali nekako tromi i čak dobroćudni jer su se uverili da ne želim da im otimam položaj. Trebalo je, znači, čekati da se i njihovi naslednici najedu, opreme stanove i kuće, iškoluju i požene decu i, najzad, smire... Ali ja imam samo jedan život! A on ni izdaleka nije tako dug da potraje dok se izređaju svi oni što su željni vlasti.

Bilo bi naivno verovati da će vlast – taj prastari začim istorije – iščeznuti u jednoj kancelariji samo zbog toga što su izmišljene električne pisače mašine, pa šefovska akta više ne prepisuje zarezanim guščijim perom Gogoljev koleški registrator četrnaestog činovničkog razreda, već to radi IMB-ova elektronska mašina. Ukus vlasti nemoguće je, naime, isterati, baš kao što godinama nisam uspevao da izvetrim miris štavljene kože iz jednog kožnog šešira, mada sam ga pune dve godine držao okačenog o klin na terasi, gde su ga produvali svi beogradski vetrovi. Šta sve nisam radio s njim! Čak sam ga i potapao u kolonjsku vodu, pa opet, čim bih ga stavio na glavu, svi bi počeli da njuškaju okolo kao da ispod šešira krijem crkotinu.

Naravno, i ukus vlasti preselio se danas u neko drugo voće dobijeno ukrštanjem na naučnoj bazi: teško ga je prepoznati kao otrovnu jabuku u ruci one matore veštice, koju je unajmila Snežanina maćeha da se reši lepe pastorke.

Shvativši to, pokušao sam da se povučem u neku vrstu ljuštore, u svoja mala poslepodnevna zadovoljstva (od tri do sedam), preuzevši dobrovoljno mimikriju takozvanog „malog čoveka“, mada se ni slučajno nikada nisam osećao malim! Naivno sam verovao da je, i pored svega, moguće sačuvati neki svoj tajni život u koji drugi neće imati pristup. Dobro. Odradiću polovinu dana *od sedam do tri*, izvršiću poslušno sve što se bude tražilo od mene, ali tamo kuda posle odlazim – tamo će najzad biti onako kako ja budem hteo. Đavola!

U početku, dok je čovek još mlad, ima osećanje da je kancelarijsko zaposlenje, u kojem se slučajno našao, privremeno. Koliko je vremena pred njim! Da mu neko tada kaže da će sve godine do penzije provesti u plesnivoj sobetini za sedmim stolom, levo od vrata, sa još devet nesrećnika, ili ne bi poverovao ili bi se istog časa obesio. A, vidite, najveći broj ljudi po gradovima tako dočeka starost. Šta ih drži? Nada da će se jednoga dana ipak izvući. A i onda kad čovek prestane da gaji bilo kakvu nadu u pogledu svog slučaja, ostaje ipak nada da će mu se izvući deca. A to je još uvek nešto! Ali dolazi trenutak kad se čovek iznenada zapita: zbog čega je, uopšte, kriv, da je osuđen na tako dugo robijanje? Šta je zgrešio, kome je to toliko skrivio da sve ove godine ispašta nepoznat greh?

S druge strane, ostaje mu sve manje vremena za onaj mali tajni azil. I kada stigne u njega, neka gorčina počne da truje tu teško stečenu, skrivenu slobodu – tajno sklonište mu ne pruža više nikakvo zadovoljstvo.

Deca, zbog koje se, navodno, žrtvovao, već su odrasla i imaju svoje muke. Jedno po jedno odlazi iz kuće, u svet, i ne primećujući naše žrtve. Osećamo uzaludnost

dirinčenja. Mogli smo da budemo ovo ili ono, mogli smo sve, a pristali smo na urednost, poslušnost – na dobrovoljnu prosečnost!

Ne bih se ni mrtav usudio da posle više od četvrt veka potucanja po kancelarijama izvučem neki sveopšti zaključak ili, ne daj bože, dajem savete onima što su ostali da i dalje trunu tamo.

Napisane su tone knjižurina o birokratiji i administraciji, a pisali su ih ljudi mnogo pametniji od mene, pa šta? Grdeći je i spominjući na svakom koraku, reč *birokratija* je od svih tih tako čestih spominjanja izgubila svaki smisao, baš kao što su komarci postali neosetljivi na di-di-ti! A to je upravo i želela. Lukava je ona. Stoglava. Ko se danas, na primer, plaši Babaroge? Bilo kako bilo, birokratija i dalje muči i truje svoje taoce – službenike. Svi koji pišu o njoj nude velika rešenja, raščlanjujući je odnekud sa visine ili sa strane, svejedno, a da se ni u jednom trenutku ne zapitaju kako se za sve to vreme osećaju njene žrtve? Dijagnoza savršeno tačna – samo što pacijenti i dalje umiru! Stručnjaci bi, naime, želeli neku bolju, efikasniju i savršeniju administraciju, koja neće kasniti za vremenom, a to što je neko prisiljen da čami čitavog života od sedam do tri nad potpuno nepotrebnim i besmislenim aktima, zaboravljen i od Boga i od ljudi u polumračnoj kancelariji, to se nekako samo po sebi podrazumeva.

Posle svih tih pametnih knjiga, dakle, nije mi preostalo ništa drugo nego da čitavu stvar (kad sam već u sosu do guše) ispitam i izučim na sebi, baš kao oni naučnici što su sami ubrizgavali tek pronađene serume u svoje vene, rizikujući da podlegnu koleri, pre no što pomognu bilo kome.

Da se upustim u takvo šta, pomoglo mi je, priznajem, nekoliko srećnih okolnosti. Još od malih nogu voleo sam knjige i družio se s njima. Koliko mi je puta moja pokojna majka (Bog da joj dušu prosti!) otimala iz ruku neki roman, pa čak i odvertala sijalicu iz lampe samo da prestanem sa čitanjem! Starije žene, u to vreme, verovala su da se čitanjem kvare oči, ne misleći koliko se čitav čovek kvari kad uopšte ne čita! A šta će mu onda zdrave oči?

I tako, vukao sam uvek sa sobom poneku knjižicu na posao. Videći me kako koristim svaki slobodan trenutak da nešto pročitam, kancelarijske kolege bi me, uoči praznika ili nećijih rođendana, često pitale za savet koje knjige da kupe i gde da ih jeftinije pronađu. Poznavao sam sva mesta u varoši gde se upola cene mogu naći još sveža izdanja. Pošto se svi zanesenjaci koji obilaze antikvarnice s vremenom zbliže, dok prevrću gomile knjiga, nadajući se da će slučajno naleteti na nešto jedinstveno, nije mi bilo teško da u tom, prilično zatvorenom krugu steknem izvestan ugled i da upoznam mnoge ljude koji žive od knjige. Toliko sam se izveštio u tom poslu da sam uspevao da iskopam retke stvarčice štampane još pre rata, koje posle nikada nisu preštampane, da predosetim povlačenje nekih izdanja, a nekoliko puta čak i da kupim po dva-tri primerka knjiga koje su sat kasnije bila zabranjena i zaplenjena u knjižari. Jednoga dana, poveriše mi, čak, i da sastavim biblioteku ZUKIDA. Imali smo, naime, svečanu salu za sednice, u kojoj je neki nadobudni arhitekta slučajno predvideo čitav niz praznih polica, pa ih je valjalo nečim ispuniti, da se ispred njih slikaju šefovi kad daju intervju. Kako divan posao!

Imao sam određene ruke i za odobreni novac uspeh da nakupujem dva puta više knjiga nego što bi to bilo kome uspelo.

Zašto o tome govorim? Zbog toga što su mi knjige, koje sam pažljivo čitao, pomogle da bolje razumem stvari koje sam video svojim rođenim očima, radeći četvrt veka u kurirskoj službi ZUKIDA. Jer samo kurir zna koliko je kancelarija u ovom gradu i kako su jedna drugoj slične! Ako bude sreće pa istrajem i časno okončam ove zapise, možda će mi uspeti da pronađem put do srca birokratske nemani, koje kuca zaključano iza sedam prijemnih kancelarija, sedam sekretarskih predsoblja, sedam tapaciranih vrata i sedam šifrovanih brava u nekom kabinetu.

Šta želim ovim skromnim rukopisom, ako ikada stekne korice i postane knjiga, u šta čisto sumnjam? Ništa drugo osim da pokaže činovničku glupost, onih koji mojoj braći – službenicima – pre podne zagorčavaju život! Hoću da znaju da sam ih prozreo! Ova knjiga je, zbog toga, namenjena čitanju iz poluizvučene fioke (jer je i pisana za fioku), u kojoj svakog časa može neprimetno da iščezne, čim se pojavi neka od šefovskih punjenih ptica, neko pred kim treba da se glumi neprestani, predani kancelarijski rad. Knjiga će tada, istina, nestati, ali ne i smeh – jedini način koji nam je preostao da se borimo protiv besmislenog života.

Možda bi trebalo pisati o svemu? O svakoj sitnici koja nam se dogodila, ma kako na prvi pogled izgledala beznačajna. Možda će jednoga dana, kada nas više ne bude, nekoga zanimati svaki naš trenutak; penjanje uz stepenice

sa prepunim zembiljom i zastajanje na odmorištima, čitanje novina u klozetu, tišina između dva podizanja kašike sa goveđom supom za nedeljnim ručkom, očajanje koje nas je obuzimalo pred prvi u mesecu kada smo ostajali bez sredstava za život a ni od kog se nije moglo pozajmiti... Možda će jednoga dana ljudi zaista živeti drukčije, sadržajnije, i možda će zbog toga želeti da znaju kako je izgledao jedan potpuno promašeni, sumorni život, ne samo od sedam do tri, već možda i onaj njegov nastavak zbog koga smo dirinčili: ono vreme od tri do sedam, ako ih uopšte bude ma šta zanimalo vezano za nas, beznačajno *podstanarsko pokolenje*. Nije moje da razmišljam šta je važno a šta ne, da presuđujem svom životu! Ponekad nam obična muštikla od izgrizenog, višnjevog drveta govori više o ocu od koga smo je nasledili nego biografija pisana njegovom rukom. On je mogao i da slaže, otisci njegovih zuba na muštikli – ne! Možda bi zbog toga trebalo da napišem trotomnu sagu o našim sirotinjskim danima, da zapišem svaku reč, kada bi to bilo moguće, svaku svađu, datum; možda bi još trebalo priložiti trolejbuske karte linije jedanaest – one bi podsetile na hladna, mračna jutra bez nade pod škiljavom uličnom rasvetom kada odlazeći u kancelariju spavamo stojeći okruženi privremenom toplinom tela oko nas; priložiti ugovore o zakupu stanova, račune za kiriju, struju, vodu, iznošenje đubreta, televizor, radio, zemljarinu, vazduh, članarine za dobrotvorne organizacije, lekarske recepte: pomoću njih bismo mogli da rekonstruišemo probdevene noći za vreme dečjih bolesti, buncanje u vrućici, miris sirupa i peškira namočenih u sirće – na kraju, ono neponovljivo osećanje da smo zajedno, da jedino nas troje pripadamo jedno drugom i da

je svuda naokolo ravnodušnost tuđih ljudi. Priložiti još i dečja svedočanstva na koja smo bili tako ponosni, polise osiguranja, kitnjaste menice državnih zajmova – mada i sami bez ičega, pozajmljivali smo državi kada je tražila od nas, ne naplativši nikada taj dug (otadžbina nije nikome ništa dužna); listove iz čitanki, feljtone u nastavcima koje smo isecali iz novina, nadajući se da ćemo tako sastaviti zanimljivu knjigu; zapušače koka-kole, kupone, šibice, dugmad, kutije deterdženata – dokaze da smo učestvovali na nagradnim igrama u kojima su zgodici bili kuće i kola – i Palma de Majorka! – srećke koje nisu izvukle čak ni ulog; možda još i lekarska uverenja? Pritisak. Sedimentacija. Analiza mokraće. Encefalografski dijagram treperenja naših uplašanih mozgova. Slučajne fotografije iz automata 12×6. Novčanice koje su se nekoliko puta zamenjivale novima. Beleške kojima smo se pravdali šefu: „Napišite o tome belešku!“ Rešenja o korišćenju godišnjih odmora. Ukaze kojim se menjao naš status i ime radnog mesta u skladu sa administrativnim promenama dok smo ostajali stalno na istom. Sve. Sve. Sve. Apsolutno sve do čega bi se moglo doći!

I možda bi tek onda naš život bio nešto jasniji onome ko bi ga ispitivao (ako niko drugi, biće to, verujem, naši unuci i praunuci), ispitivao nepristrasno i hladnokrvno poput biologa koji izučava neku slučajno pronađenu paprat, zaostalu posle svoje izumrle vrste. Ali ne! Ti ne bi ništa shvatili! Bila bi im potrebna dobrota da nas razumeju i da nam oprostite. I nama koji smo dozvolili da nas muče, i onima koji su nas kinjili. Tek bi ogromno sažaljenje i praštanje bilo u stanju da osvetli čitav taj materijal. Bez toga, svi ovi podaci ostali bi leš od fotografije, ništa više.